

Nasıl Liberal Oldum ya da “Yoldan Çıktım”

Yusuf Şahin

Prof. Dr. | Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

liberal düşünce, Yıl 17, Sayı 68, Güz 2012, s. 109-122

Giriş

İnsanlık tarihinde fikir hareketlerinin yerini incelemek adetten değildir. Tarih daha çok devletlerin tarihi olarak ele alınmış ve bu türden tarih çalışmalarında da daha çok savaşlar ve savaş sonrası yapılan anlaşmalar büyük bir yer tutmuştur.

Bu yazı, bir kurumun tarihine yönelik bir mikro tarih çalışmasına katkı yapmayı amaçlamaktadır. Burada, fikirlerin ve fikir hareketlerine öncülük eden kurumların önemini bilen bir camianın üyesi olarak, hem kendi fikri gelişmemin hem de bu fikri gelişime katkıda bulunan Türkiye’deki liberal geleneğin ağırlık merkezinin belirli bir dönemdeki tarihine ışık tutulmaya çalışılacaktır. Bu kısa yazıda “objektif” tarihçilik yapıyorum gibi bir iddiada bulunmuyorum. Sadece, on yılı aşkın bir süredir, Yusuf Şahin diye bir liberalin Türkiye’deki liberal gelenekle kurduğu ilişkilerin tarihini ortaya koymaya çalışıyorum. Kendi hikâyem ile liberal gelenek arasındaki bu ilişki, tabiatıyla duygusal bir çalışmanın ortaya çıkmasına yol açacaktı. Galiba, öyle de oldu.

Liberal Olma Süreci

Benim Liberal Düşünce Topluluğu (LDT) ile ilk tanışıklığım ve liberal olmam uzun bir süreci kapsıyor. Bu yüzden, bu süreci alt başlıklara ayırarak ele almak yararlı olacaktır.

LDT'yle İlk Tanışma

Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi son sınıfta, halen kendisine büyük saygı duyduğum Prof. Dr. Ruşen Keleş'ten etkilenecek, "kentleşme ve çevre sorunları" alanında çalışan bir akademisyen olmaya karar verdim. Bu çerçevede, Şubat 1995'te Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Plânlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalında yüksek lisans yapmaya başladım.

Akademisyenlerin yazı yazmaya ilişkin iki tür tutum geliştirdikleri söylenebilir. Birincisi, yazarak öğrenmedir. İkincisi de önce nasıl yazacağını öğrenme, sonra da yazma şeklindedir. Ben birinci yolu seçtim. 1996 yılından itibaren hem gazete yazısı hem de akademik yazı yazarak kendimce bir üslup geliştirmeye çalıştım.

Bu ilk yazılarımda "çevre"yle ilgili ideolojik duruşum, daha çok, sosyalist fikriyata yakındı. Oysa kişi olarak hayatımın hiçbir döneminde bu gelenekle bir bağım olmamıştı. Bu etkide, hiç kuşkusuz, Siyasalın her öğrenciyi etkisi altına alan sol gelenekle yoğrulmuş eğitim sisteminin büyük bir payı vardı. Bir anlamda, lisans eğitimi esnasında solduğumuz "atmosfer" bizi, sosyalist fikirlerin etkisi altında bırakmıştı. (Ara bir değerlendirme olarak şu söylenebilir: İçinde bulunduğumuz fikri ortam, sanıldığından daha fazla insanları etkilemektedir.)

1998'de karşıma, nasıl tanıştığımı bilmediğim bir konu çıktı. Konunun İngilizce başlığı, *tradable permits* idi. Daha sonra, bu kavramın değişik çevirileri yapıldı; ben, "kirlilik izinleri piyasası" karşılığını önerdim. Aynı dönemde, *environmental taxes* (çevresel vergiler) başlıklı okumalar da yapıyordum. Bu konuyla ilgili okumalarım beni bir yol ayrımına götürdü: Piyasa ekonomisinin başarısızlığı olarak görülen çevre sorunları, acaba, devletin bir başarısızlığı olarak görülebilir miydi? Yine, var olan çevre sorunlarına yönelik piyasa merkezli çözüm önerileri bulunabilir miydi? İşte bu dönemde "Çevre Sorunlarına Alternatif Çözüm Arayışları: Kirlilik İzinleri Piyasası" başlıklı bir yazıyı, yayımlanması talebiyle, *Liberal Düşünce*'ye gönderdim. Oysa bu makaleden sadece çok kısa bir süre önce *Mülkiye* dergisinde "Kalkınma mı, Çevre mi? Bergamalılar Tavrını Çevreden Yana Koydu" (Cilt: XXIII, Sayı: 215, s.351-360) başlıklı bir makalem yayımlanmıştı. Bu makale, belki "sosyalist" biri olarak nitelendirilmeme yetmezdi ama vurgu, solun çevresel hassasiyetlerine daha yakındı.

Yukarıda bahsettiğim makalemi niçin başka bir dergiye değil de *Liberal Düşünce*'ye göndermişim? Açık söylemek gerekirse *Liberal Düşünce*, "Bu yazı

hangi dergi tarafından yayımlanabilir?” sorusuna cevap ararken karşıma çıkmıştı. Liberal fikriyatla ilişkim ise daha sonra tanışacak olduğum Prof. Dr. Atilla Yayla’yla Siyasaldaki “İktisadî Doktrinler Tarihi” dersine gelen Prof. Dr. Aydın Yalçın Hocanın yerine dersimize geldiği dönemle sınırlıydı. Siyasalın hâkim atmosferi içinde Dr. Atilla Yayla, “ha ha haaa... hi hi hii...” diyerek dinlediğimiz, biraz da “endemik tür” olarak değerlendirdiğimiz biriydi. “Bu adam da ne saçmalıyor?” filan diyorduk içimizden. Yani Dr. Atilla Yayla, bizim pek hazrettiğimiz biri değildi.

Dergiye makaleyi gönderdikten sonra ismini sonradan öğreneceğim Özlem Çağlar (Yılmaz) bir akşamüzeri beni aradı ve Doç. Dr. Atilla Yayla’nın benimle görüşmek istediğini söyledi. Bu, Giresun’un merkez ilçesine bağlı küçük bir köyde doğan, orta ve liseyi Giresun gibi küçük bir ilde yatılı okuyan, ilk kez büyük şehre gelen ama çevresi ancak kendisi gibi “alt sınıflar”dan gelen insanlardan oluşan, eğitim hayatı boyunca hiçbir hocanın özel ilgisine mazhar olmamış biri için tek kelimeyle “muhteşem” bir haberdir. Heyecanlandım. Telefonun karşısındaki Doç. Dr. Atilla Yayla, beni görüşmek üzere Topluluğa davet etti.

Görüşme yapmak için içeriye adımımı attığımda çok tedirgin olduğumu belirtmeliyim. Zira liberalizm, bizim gibi biri için biraz kökü “dışarıda” bir fikirdi ve onun için çırpınanların da biraz “dışarıyla bağlantılı” olmaları ihtimali vardı ve ben, böyle, sakıncalı bir mekâna giriyor olabiliyordum.

Atilla Hocam, yazının ilk başlığını çok sert bulduğunu (demek ki yazının ilk hali başkaydı, ama tam olarak başlık neydi, onu hatırlamıyorum), Siyasalın ise daha çok sol fikriyatın hâkim olduğu bir eğitim kurumu olduğunu, bu başlıktaki bir yazının benim akademik geleceğim açısından başıma işler açabileceğini, istersem biraz başlığı yumuşatabileceklerini söylemişti. Nitekim “Çevre Sorunlarına Alternatif Çözüm Arayışları: Kirlilik İzinleri Piyasası” başlığı, bu müzakereden sonra ortaya çıkan bir başlıktı. Bu ilk görüşmeden ayrılırken Atilla Hocam, istediğim her zaman Topluluğa gelebileceğimi söyledi ve iyi dileklerle ayrıldık.¹

LDT’yle İkinci Temas

“Çevre Sorunlarına Alternatif Çözüm Arayışları: Kirlilik İzinleri Piyasası” başlıklı yazım *Liberal Düşünce* (Cilt: 4, Sayı: 15, s.48-56)’de yayımlandı. Ama ben, uzun bir süre Topluluğu hatırlamadım.

¹ Özlem Hanımın, “Bu makaleyi elektronik ortamdan gönderseniz” önerisine, elektronik ortamda bir belge gönderiminin nasıl yapıldığını bilmediğimi belirterek cevap vermiştim. O da, bunu nasıl yapacağımı bana öğretmişti. Özlem Hanım, daha sonraki dönemlerde de bize bir “öğretmen” olmaya devam etti.

Akademik okumalarım devam etti. Bu arada, kimsenin telkini olmadan, çeviri yapmaya başladım. İlk çevirimi yayımladım (UNCTAD, “Özelleştirme Sorunları ve Çevre”, Çev. Y. Şahin, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı: 645-646, 1999, s.489-496). Hemen ardından ikinci çeviriye sarıldım ve onu da yayımlattım (OECD, “Sürdürülebilir Kalkınma [OECD]”, Çev. Y. Şahin, *Yerel Gündem*, Yıl: 2, Sayı: 11, 2000, s.24-32). Üçüncü çeviri çalışmam (Cary Coglianese, “Çevre Politikası İçin Liberal Tarafsızlığın İfade Ettikleri.” Çev. Caner Erkân. *Liberal Düşünce*, Cilt: 7, Sayı: 27, 2002, s. 201-217) benim için bir dönüm noktası oldu. Bu makalede, liberalizmin “devlet”in toplumda var olan “iyi hayat” anlayışları karşısındaki “tarafsızlık” çağrısının, çevre açısından ne anlama geldiği ortaya konulmaya çalışılıyordu. Okumalarım beni bir kez daha *Liberal Düşünce*'ye mahkûm etmişti. “Bu çeviriye neredeye göndermeliyim?” sorusuna, çaresiz, *Liberal Düşünce* diye cevap vermiş ve çevirimi *Liberal Düşünce*'ye göndermiştim.²

İkinci yazıyı da *Liberal Düşünce*'ye gönderince, bu yazı için bir gün Topluluğa görüşmeye gitmiştim. Görüşmeye gitmeden önce, Prof. Dr. Cevat Geray Hocanın dersinde, asker eşi bir hanımefendinin 28 Şubat şartlarında mutat hale gelen can sıkıcı katkılarını dinlemiş, fena halde bunalmıştım. Topluluktaki bu görüşmede konuştukça açıldım, açıldıkça konuştuk. İlk defa, 28 Şubat sürecini benim gibi gören bir akademisyen grubunun, düşündüklerini rahatça ifade ettiklerini, edebildiklerini gördüm. Gerçi, bazen biz de dar çevrelerde bazı konuları eleştirir, konuşurduk ama bu konuda cesaretli olduğumuz söylenemezdi.

Ayrılırken, Mustafa Erdoğan Hocamın şu tavsiyeyi yaptığımı hatırlıyorum: “Bugünlerde rahatlamak istiyorsan ya buraya gel ya da Vakit Gazetesiz oku.”

Bu dönemdeki Topluluğa ikinci gidişimde, Atilla Hoca, lafı hiç eğip bükmeden, dilimin oldukça anlaşılır ve sade olduğunu bu konudaki yeteneğimi de dikkate alarak beni Derginin Editör Yardımcısı olarak atadığını belirtti. Ben de “Bu bir esprî mi?” diye sordum. O da, “Benim esprîlerim böyledir” dedi. Elime bazıları ilk okumaları yapılacak bazıları da hakem incelemesinden gelen makalelerden oluşan bir dosya verdi ve “Bunları dil bakımından düzelt, gel” dedi.

² Yukarıda da görüleceği gibi bu yazıyı, hâkim müdahaleci atmosferi dikkate alarak, kendi ismimle yayımlama cesareti gösterememiş, bir süreliğine kendime Caner Erkan takma ismini bulmuştum.

³ Şimdiki “Akit” Gazetesi.

Ne yalan söyleyeyim. Bu benim hoşuma gitti. İlk defa akademik anlamda bir sorumluluk üstleniyordum.⁴ Bu yazıları, hatırlayabildiğim kadarıyla bir gecede okudum ve en kısa zamanda Topluluğa ilettim.

Bu arada ilginç bir gelişme olmuş. Yazıların düzeltmelerinden sonra kendi yazısına bakan Mustafa Erdoğan Hocam, bu yazıya kimin müdahale ettiğini sormuş. Arkadaşlar da benden bahsetmiş. İlerleyen günlerde, bir gün dernekte karşılaştığımızda, “Benim ayırt ettiğim şeyleri sen neden ayırdettin?” diye sordu. Bu sorudaki espriyi anlayamadım. Meğer, Hocam, “ayırt etmek” fiilini ayrı yazıyormuş. Bense bu ayrı yazımı “ayırdetmek” şeklinde değiştirmeyi önermişim.

Topluluğa Daha Sık Gidiş-Gelişler

Toplulukla ikinci kez tanıştığımında Ankara’da Macunköy’de oturuyordum. Burası, Topluluğa gidiş gelişler için nispeten uzak bir yerdi. Bu yüzden, ancak belirli aralıklarla Topluluğa uğrayabiliyordum. 2001 yılında, arada sırada Topluluğa uğramak, orada Orhan Çakmak ve Fuat Oğuz gibi az sayıdaki arkadaşla bir kuyumcu titizliğiyle Dergiye gelen yazıların ilk okumasını yapmak, yayımlanacak kitapların düzeltmeleri konusunda uğraş vermek, bizim için ayrı bir zevke dönüşmeye başlamıştı.

2002 yılında Topluluğa daha yakın bir yere, Beştepe’ye taşındım. Bu, Topluluğa daha sık gidip gelmemi mümkün hale getirmişti. Artık Topluluk bizim için tam bir okul haline gelmişti. Bugün geriye dönüp baktığımda; bu dönemdeki en büyük kazanımımın, normal şartlarda yapma imkânım olmayan okumalar yapmış olmamdı, diye düşünüyorum. Gelen her yazı, o alanın bir özeti mahiyetindeydi. Benim ne o alanı takip etme ne de takip etmeye kalksam çok sayıda eseri inceleme imkânım olabilecekti. Evet; bu okumaları, dil düzeltmeleri için yapıyordum, ama her okuma, yeni şeyler öğrenmem anlamına da geliyordu. Bu, daha sonraki yıllarda “iktisat”, “hukuk”, “işletme”, “siyaset”, “felsefe”, “din” gibi *Liberal Düşünce*’de ele alınan her konuda, “genel kültür” düzeyinde de olsa bir bilgiye sahip olmam anlamına geldi. Oturup kalktığımız yerlerde konuya yabancı kalmamamız, en azından “kabaca” ne üzerine tartışıldığını izlememiz kolaylaştı.

⁴ ODTÜ’de yüksek lisansa başladıktan sonra araştırma görevlisi olmuşum. Daha sonra, Ankara Üniversitesi’nde doktora başlamışım. Bu esnada meşhur 35. Madde uygulaması çıktı. Bizi de o statüye dâhil ettiler. Bu yüzden, ne araştırma görevlisi olarak başladığım Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde ne de öğrenci statüsünde bulunduğum ODTÜ ve hem öğrenci hem de öğrenci-araştırma görevlisi olarak görev yaptığım Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde akademik bir sorumluluk üstlendim, daha doğrusu bana böyle bir sorumluluk verilmedi. Siyasalda her sınav döneminde girdiğim birkaç sınav ile, mesleğe ilk başladığımızda KTÜ’de girmiş olduğumuz sınavları, bunun dışında tutuyorum.

2002 ve 2003'ün ilk başlarının bir önemli özelliği de haftada bir oynadığımız halı saha maçlarıydı. Bu maçlar ilginçti. Zira Atilla Hocam gibi bize göre kıdemliler vardı. Bizler orta yaş grubundaydık. Daha genç olanlar vardı. Mustafa Acar Hocam gibi maçı çok ciddiye alanlar da vardı, Seval Yaman, Belgin Büyükboğa gibi maçı düşük tempoda götürmemizi zorunlu kılan arkadaşlar da, Atilla Hocam ve benim gibi gözlüksüz oynadığı için topu doğru dürüst göremeyenler de. Ama bütün bu özelliklerine rağmen, halı saha maçlarımız, kuşaklararası rekabetin ve dayanışmanın birlikte yaşandığı anlardı.

Bir Hayal Kırıklığı

Bir gün Atilla Hocam, Norman Barry'nin "An Introduction to Modern Political Theory" adlı eserini elime tutuşturdu. Bunun yarısının Mustafa Erdoğan Hocam tarafından çevrildiğini, diğer yarısını tercüme edecek arkadaşın artık bunu yapmasının mümkün olmadığını, benim bu ikinci bölümü çevirip çeviremeyeceğimi sordu. Ben de Mustafa Hocamla daha önce yaşadığım soruna işaret ettim. Atilla Hoca, "Olsun, sorun olmaz" filan dedi. Ben de şöyle bir öneride bulundum: "Tercüme edilecek kısımdan bir veya iki sayfa çevireyim. Bunu siz, isim vermeden Mustafa Hocama gösterin. Tamam, olmuş derse ben de çeviriyi yapayım." Bu şekilde bir yol izledik. İsimsiz biri olarak Mustafa Hocamın onayını almayı başardık.

Belki Mustafa Hocamın ilk defa bilecek olduğu bir süreç yaşandı ondan sonra. Bu dönem, Ramazan ayına denk gelmişti. Benim iki tane çocuğum vardı. Biri 5, diğeri de 3,5 yaşındaydı. Eşim gece nöbeti olan bir Hastanede hemşirelik yapıyordu. Ben doktora döneminde olduğumdan, Siyasal bize bir oda tahsis etme imkânı bulamadığından, ancak sınav döneminde okula gelmemiz söylenmişti. İşini takip eden 35. Madde asistanları için hayat "kütüphane-ev" arasındaki bir ilişki üzerine kuruluydu.

Modern Siyaset Teorisi'nin 7. Bölümü ve sonrasını tam 26 günde tercüme ettim. Çocuklarla şöyle bir düzen kurduk evde: Akşam, onlar 21:00-22:00 gibi uyuyorlardı. Ben genelde 22:00 civarında masamın başına oturuyordum. Sabah namazına kadar hiç aralıksız çalışıyordum. Namaz için bir mola veriyor, güneşin doğmasını beklediğim anda kısa bir süre daha çalışıyor, sonra da sabah 07:00-08:00 gibi yatıyordum. Çocuklar, sağ olsunlar, beni üzmüyorlar, genelde sabah 09:00-10:00 gibi kalkıyorlardı. Ben bu arada iki saat kadar uyumuş, uykumun ağırlığını atmış oluyordum. Çocukların yakınında bir yerde uyduğumdan, biraz da yarı uyur-yarı uyanık halde yatarım. Onlar da benim yanımda oynayacak imkânlarla sahipti. Bir müddet sonra çocukların yemesi-içmesi işiyle meşgul olmak için kalkardım.

Eşim de sabah 07:00’de işinden çıkar, gelir gelmez yatardı. Ben onu öğlen bire, bir buçuğa kadar idare ederdim. Sonra o kalkar, beni idare eder, ben uyumaya giderdim. O akşam 22:00’de nöbete giderdi. Hastane eve beş dakika mesafedeydi. Akşama doğru bu sefer ben kalkar, işe gitmeden önce de birkaç saat eşim uyurdu.

Bu detayı şunun için veriyorum. Çocuksu bir ruhla ve heyecanla tercüme bitirdim. Ama ilginç bir şey oldu: Mustafa Hoca, tercüme beğenmedi. Ben bunu kendisinden değil ama Atilla Hocam vasıtasıyla öğrenmiş oldum. Çok üzülüm, “Bütün bu emekler boşuna mıydı?” dedim kendi kendime. Mustafa Hocam, kitabın ikinci bölümünü neredeyse yeniden tercüme etmek durumunda kaldığını belirtmiş, “Bu tercüme her kim yaptıysa ilk verdiği metin kadar titiz davranmamış, bu çocuk kim?” demiş ve tercümenin benim tarafımdan yapıldığını öğrenmiş. Şu doğru olabilirdi: Daha mesleğin ilk basamaklarını tırmanan birinin, Mustafa Hocam ayarında tercüme yapması mümkün değildi. Ama ortada hakikaten ciddi bir emek vardı.

Mustafa Hocamın tepkisi üzerine ben de, Atilla Hocama, “Mademki Hocam kitabı neredeyse yeniden tercüme etmiş gibi oluyor. O zaman benim ismimi kitaba koymaz. Sorun da çözülmüş olur” dedim. Daha sonra, bu kitabın baskısı esnasında benim ismim kitaba eklendi. Ben bunu, kitap yayımlandıktan sonra gördüm. Bu Mustafa Hocamın fikirlerinin değişmesinin bir sonucu muydu, yoksa Atilla Hocamın son anda yaptığı bir operasyon muydu, halen bilmiyorum. Ama itiraf etmeliyim ki, buna sevinemedim. Şundan dolayı: Kitap yayımlanmadan önce Mustafa Hocamı ev telefonundan aradım. Tercümedeki eksikliklerimi kabul ettiğimi, bunu isteyerek yapmadığımı, ama hangi konularda hata yapmışsam bu konuda bir değerlendirme yazısıyla, benim bundan sonraki tercümelerimde aynı hataları yapmama mani olabileceğini belirttim. O da, “Buna gerek yok. Kitap çıktığında zaten nerelerde hata yapmış olduğunu görürsün” dedi.

Bu ortak çalışmanın benim akademik hayatıma iki önemli etkisi oldu: Birincisi, bütün çalışmalarını tek yazarlı olarak yapmak. Az sayıda yaptığım ortak çalışmalarda ise çalışmanın neredeyse tamamı bana ait oldu. Bu iyi mi oldu, çok emin değilim.⁵

İkinci önemli etkisi de Mustafa Erdoğan Hocamdan hep çekinmemdi. Yaklaşık on yıllık hukukumuzda hep azarlanacakmışım hissi ağır bastı bende. Nitekim yakın bir dönemde, bir vesileyle Hocama yazdığım bir e-postada res-

5 Mustafa Hocamın haklı olduğu yan şurasıydı: Bozuk bir tercüme düzeltmeye çalışmak, onu yeniden tercüme etmekten daha zor. Bunu ben de kabul ediyorum. Ama ben yine de, düzeltmekte zorlanacağım bir metni başka birine vermemeyi tercih ederdim.

mi bir üslûp kullanmışım ve Hocam, beni haklı olarak uyardı. Ama galiba bu bende bir “bilinçaltı” meselesi haline geldi ki, Hocama karşı yazdığım bir e-postada bile hep bir mesafeli duruş seziliyor yazımda. (Bu arada, Mustafa Hocama bir akademisyen olarak büyük bir hayranlık duyduğumu, ayrıca Mustafa Erdoğan-Atilla Yayla ikilisinin ne büyük sinerji yarattığını bilenlerden biriyim.)

“Ben Liberalim” Dediğim An

2003 yılına kadarki yazılarımda ve çevirilerimde Caner Erkan mahlasını kullandım. Toplulukla ilk temasım 1999 yılı. “Liberal” sıfatını çekingin bir şekilde gündelik dilde kullanmaya başlamam 2001. Ama Caner Erkan’ı bırakıp Yusuf Şahin olarak “liberal” olduğumu ifade etmek, 2003 sonlarında mümkün olabildi. Bu, biraz da 2003’te almış olduğum yardımcı doçentlik unvanının sağladığı bir özgüven olabilir, belki de cahil cesareti. Zira bu sıfatı kullandığım yer, Karadeniz Teknik Üniversitesi’ydi. Üniversitemin geleneğinde liberallere hiç rastlanmıyordu.⁶ Bu dönemde, Üniversitemde yaşanan bazı olaylar, “liberal” kimliğimin daha da bilinir olmasını beraberinde getirdi. Atilla Hoca’ya yönelik linç girişime çekinmeden imza koyabilmem, Başörtüsüne Özgürlük bildirisine az sayıda öğretim üyesiyle birlikte destek vermem, bunlardan bir kaçı.

Liberallik ve Meslekî Hayatım

Liberal olmanın meslekî hayatım üzerindeki etkilerini iki başlık altında ele almak mümkündür.

Olumlu Yanları

Liberal olmak, dil, din, ırk, cinsiyet, mezhep, siyasî düşünce ve benzeri yönlerden bir ayrıma gitmeksizin pazarlıksız özgürlük dostu biri olmama yardımcı oldu. Oysa geçmişte nalıncı keseri gibi hep kendimize yontuyorduk. Şimdi, sadece ve sadece insan olmak, bir özgürlük talebi için yeterli sayabileceğimiz bir şey haline geldi. Bu da ufumuzun genişlemesine yol açtı.

Ayrıca, liberalizm, özellikle temel okumalar yapanların da rahatlıkla fark edebileceği gibi kendi içinde oldukça tutarlı bir ideoloji. Mises’in “çok mantıkçılık (*polylogism*)” diye ifade ettiği tutum, zamanla, en çok itiraz ettiğim şey haline geldi. Çok mantıkçılık, bizde, pek çok çevrenin ikili bir ahlâk sistemini benimsemesi anlamına geliyordu. Zamanla bunu fark ettim. Bunda

⁶ Bugün bile klâsik anlamda “liberal” sıfatını hak eden “endemik tür” olarak varlığımı sürdürdüğüm söylenebilir.

devletçiliğin oldukça köklü olmasının ve herkesin devleti bir şekilde ele geçirerek devlet eliyle toplumu adam etme düşüncesine sahip olmasının büyük bir yerinin olduğunu da belirtmek gerekir.

Liberal olmak, öğrencilerimle güvene dayalı bir ilişki kurmamda işimi kolaylaştırdı. Karşımdaki öğrencinin, örneğin, küpeli olmasıyla başörtülü olması veyahut da dövmeli olmasıyla mini etekli olması, iletişim kanalını kapatmam için bir gerekçe olmadı.

Olumsuz Yanları

Liberalizmin ülkemizde çok matah bir şey olarak görülmediğini, yaşayarak görme imkânım oldu. Pek çok yerde, alaycı bir bakışa maruz kaldım. Medyada da sıkça kullanılan bazı pejoratif sıfatların şahsıma yöneltildiğine şahit oldum. Hatta son zamanlarda yaptığım Liberal Düşünce Editörlüğü işinden dolayı yüklü paralar aldığım imasıyla bile karşılaştım.

Liberalizm, Marksizm’in başarılı bir şekilde işlediği zeminde kabul edildiğinden, muarızlarımız tarafından daha çok bir küfür aracı olarak kullanılmaktadır. Bu da bana, liberalizmin ne olduğunu daha fazla işlemenin bir gereklilik olduğunu gösterdi. İnsanlar, liberalizm diye hayali bir şeye küfrediyordu. Liberalizmi öğrenmek istediğinde de kendi kaynaklarından ziyade Marksist kaynakları tercih ediyordu. Bu da galiba bir dönem Türkiye’deki Marksist literatürün bir dönem bilim adamı olmanın da önkoşulu olarak görülmesinden kaynaklanıyordu.

LDT Etkinliklerine Katılma Müşevviklerim

LDT etkinliklerine, birinci bölümde de ifade ettiğim gibi, on yılı aşkın bir süredir katılıyorum. Bugüne kadar katıldığım etkinlikleri birkaç başlık altında ele alabilirim.

Birincisi, ilk başlarda *Liberal Düşünce*’nin Editör Yardımcılığı görevini üstendim. Bu sürece, kendi isteğimle değil de Atilla Hoca’nın yönlendirmesiyle katıldım. Dergiye gelen bütün makalelerin ilk okumalarını Orhan Çakmak ve Fuat Oğuz’la birlikte ben yapıyordum. Dil bakımından ilk düzeltmeleri yapıyorduk. Sonra yazılar hakemlere gönderiliyordu. Bu süreçte, çok sayıda makaleyi okuma ve makalenin yazıldığı konuyla ilgili “süzme” bilgiye erişme imkânım oldu.

İkincisi, 2003 yılına kadar devam eden bu ilk dönemde aynı zamanda yine Atilla Hoca’nın teşvikiyle tercüme faaliyetlerine ağırlık verdim. İlk başlarda makaleler şeklindeki tercüme, Mises’ten yaptığım üç çeviriyle (von Mises,

L., *Anti Kapitalist Zihniyet*, çev. Y. Şahin, Ankara: Liberte Yayınları, 2004; von Mises, L., *Sosyalizm*, çev. Y. Şahin, Ankara: Liberte Yayınları, 2007; von Mises, L., *Kadir-i Mutlak Devlet: Totaliter Devlet ve Topyekûn Savaşın Yükselişi*, çev. Y. Şahin, Ankara: Liberte Yayınları, 2010) bir anlamda kalfalık dönemine girmiş oldu. Tercüme olarak henüz “ustalık” dönemi eserimi verdiğimi söyleyemem. Buna şu an kendimi hazır da hissetmiyorum.

Üçüncüsü, LDT'nin iki Kongresinde bildiri sundum, diğerlerine ise neredeyse aralıksız katıldım. İlk toplantılara daha çok bir merak duygusuyla katıldığımı, yeni arkadaşlar edinme gibi gerekçelerin daha baskın olduğunu söyleyebilirim. Ama özellikle son beş-altı senedir, kendimi artık bu toplantıların ev sahiplerinden biri olarak hissediyorum.

Dördüncüsü, LDT'nin Kongre dışında düzenlemiş olduğu bazı çalıştaylarına ve beyin fırtınası şeklindeki toplantılarına da katılma imkânım oldu. Bunlar, daha çok gönüllü katılımlar şeklinde oldu. Çok farklı kesimlerin katıldığı bu türden toplantılar, Türkiye'nin farklı renklerini tanımama imkân sağladı.

Sonuncusu ise *Liberal Düşünce* Editörlüğüdür. Bu da uzaktan da olsa LDT'ye katkı sağlama düşüncesine dayanmaktadır. Ama bu süreçte, işleri uzaktan yürütmenin kendine has zorlukları hiç peşimizi bırakmadı. Neredeyse bütün sayılarda bir gecikmeyle karşılaştık.

Yukarıdaki etkinliklerin hiçbirinde “fikir birliği” dışındaki bir müşevviğin etkili olmadığını belirtmek gerekir. Aksi olsaydı şu an itibarıyla LDT, bütün malvarlığını satsa bile emeği geçenlere yine de hakkını ödemekte güçlük çekerdi. Bu, aslında bütün fikir hareketlerinde böyledir. (Ama son zamanlarda bu “amatör ruh”un yerini daha “profesyonel olma eğilimi”nin aldığını görüyoruz. Bunun Derneğin çalışmalarını ne yönde etkileyeceğini zaman gösterecektir.)

LDT'deki Gelişmeler

LDT, ilk tanıştığımda az sayıda müdavimi olan bir dernekti. Ama bugün Türkiye'nin hemen her yerinde, özellikle de hemen her üniversitesinde çok sayıda liberal ya da liberalizme sempati duyan insan bulunmaktadır. Atilla Hoca'nın, “Bir gün Türkiye'nin değişik üniversitelerinde profesör olan arkadaşlarımız olacak” dediğinde, bir araştırma görevlisi olarak, olmayacak bir “hayal”den söz ediyormuşuz gibi düşünüyordum. Bugün bunun gerçekleştiğini görmek mutluluk verici. İlk toplantılarımızda sadece Mustafa Erdoğan, Atilla Yayla ve İhsan Dağı Hocalarımızın öğretim üyesi olduğunu hatırlatmak, bir de son LDT Kongresine bakmak, özellikle akademyadaki gelişmeleri

görmek bakımından oldukça önemli.

Benim Dernekle ilk tanıştığım yıllarda Atilla Hoca, bir yayınevi için 100. kitabın oldukça önemli olduğunu belirtmişti, 100. kitabımızı bastığımızda. Ama bugün basılan kitap sayısının 200 civarında olduğunu görmek sevindirici bir gelişme. Ayrıca, yayımlanan bu kitaplarda bir çeşitlenmenin olduğunu görmek de oldukça önemli.

LDT'nin İstanbul açılımı, bir başka başarılı gelişmedir.

Güçlü ve Zayıf Yanlarıyla LDT

LDT'nin fikri bir hareket olarak oldukça güçlü bir hale geldiğini söyleyebilirim. Bu tespit, hem ülkenin fikir dünyasındaki yerimiz hem de LDT üyesi arkadaşların fikri kapasiteleri bakımından doğrudur, diye düşünüyorum.

LDT'nin bir organizasyon olarak “amatör ruh”la devam etmesinin kendi içinde bir takım riskler içerdiğine işaret etmek isterim. Bugünlerde “profesyonelleşme” doğrultusunda bir zorlama altında olduğumuz açık. Ama onun da risksiz olduğu söylenemez.

LDT'nin tanınırlığının eskiye oranla daha da arttığı söylenebilir. Ama fikri dönüşümlerin yavaş olduğunu belirtmek gerekir. Bu, LDT için de geçerlidir. Ama her geçen gün daha fazla cümlede “liberal” sıfatının veya liberalizmin temel temalarından birinin geçiyor olması, oldukça önemlidir.

LDT, fikir dünyasında bir ağırlık merkezi halini almıştır. Katıksız liberalizm diyenlerin sayısı tabii ki sınırlıdır ama liberal tonları olan taleplerin daha fazla dillendirildiği de açıktır.

LDT, bugüne kadar siyasî partilerle ilkesel birliktelikler kurma konusunda oldukça başarılı bir tarihe sahiptir. LDT, liberal fikirler etrafında her partiyle birlikte çalışabileceğini ortaya koyabilmiştir. Bu da LDT'yi belirli bir partinin arka bahçesi olmaktan uzak tutmuştur.

LDT, ayrıca, kendi içindeki farklı liberalizm anlayışlarına da saygılı olma konusunda azami gayret göstermiş, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum hariç, LDT adına bir görüş açıklama yoluna gitmemiştir. Bahse konu olaydaki açıklamada da kendi içimizdeki farklılıkların kabul edebileceği bir metin üzerinde uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır.

LDT'nin başarısız olduğu alanların başında, liberaller arasında kadınların azlığı gelmektedir. Bu konuda Derneğin yerinde saydığı söylenemez. Ama

LDT üyesi veya sempaticanı üyeler içindeki kadınların oranı yine de oldukça düşüktür.

LDT'nin ikinci önemli zayıf yanı da, son zamanlarda "amatör ruh"un kaybolmaya başlamış olmasıdır.

LDT'nin sürekli gelir kaynaklarına sahip olamayışı da önemli bir zayıf tarafıdır.

LDT içindeki bir başka zayıf yan da klâsik liberalizm konusunda bir külli-yatın oluşması ama kendi içimizde diğer liberal geleneklerin yetince kendine yer bulamamasıdır.

Liberal Olmanın Değeri

Kendi tecrübemle sınırlı olarak diyebilirim ki, liberal olmak, her zaman "dışarı"nın "içerideki adamı olmak"la eş tutulmak anlamına gelir. Bu açıdan bakıldığında liberallik "mahalle baskısı"nın baştan kabullenmektir. Bu yükü taşıyamayacağını düşünenler için liberal olmak, oldukça ağır bir yükü taşımaya çalışmak şeklinde özetlenebilir.

Liberal olmanın özellikle doçentlik jürisinde başımı fena halde ağrıttığını da eklemem gerekir. Hatta bir jüri üyesinin "Tamam, anladım, liberalsin ama bu konuda başka görüşler de var" diye kurduğu bir cümle vardı. Oysa ben, liberal olduğumu ve bahse konu tartışmada sadece liberal görüşlerin doğru olduğunu söylemiyordum. Söylediğim şey, sadece, meseleye liberal birinin nasıl baktığını ortaya koymaktı. Tabii ki bunu ispatlama şansım yok ama doçentliğimin altı ay gecikmesinde liberal olmamın oldukça önemli bir faktör olduğu kanaatindeyim.

Liberal olmanın en ağır biçimde hayatımı etkilediği dönem, askerlik dönemi idi. O dönemi kelimelere dökmek, benim gibi dil becerisi zayıf birinin yapabileceği bir şey değil.

Liberal Düşüncenin Geleceği

Liberalizm, ülkemizdeki başka siyasî düşünce geleneklerinin de ilgilendiği bir konu haline geldi. Özellikle muhafazakârlar ile sosyalistlerin bir kesimi, bugün, muhafazakâr liberal veya liberal sol gibi adlar altında değerlendirilebilecek sentezler yapmaya çalışıyor. Bunun gerçek liberalizm ile diğer ideolojilerin zamanla birbirine karıştırılması ve ABD'de liberalizm kavramının başına gelenlere benzer bir şeyin meydana gelmesine yol açması riski mevcut. Ama bunu zaman gösterecektir.

LDT, otantik liberalizmi ve liberalizmin kendi içindeki alt ayrımları etüt etmeye devam ettikçe yukarıda bahsettiğim riskin azalacağını da eklemek gerekir. Ama bir ülkedeki hâkim atmosfer, kitleleri etkilemektedir. Bu, akademya için de geçerlidir. Bu yüzden, ilerleyen yıllarda liberalizmden daha çok muhafazakârlığın revaçta olacağı yıllar olması muhtemel. Ama –bir temenni olarak değerlendirilmemesi kaydıyla, denilebilir ki- muhafazakâr bir iktidardan sonra gelebilecek Kemalist bir hükümet veya Kemalistlerin de yer aldığı bir koalisyon hükümeti veyahut da –yine hipotetik olarak- dindar Kemalist bir hükümet döneminde liberalizmin tekrar aranan bir ideoloji olacağını söylemek mümkündür. Ama önümüzdeki günlerde liberalizmin bir irtifa kaybıyla karşılaşacağını söylemek mümkündür.

Çözüm Önerileri

Türkiye’de liberal düşüncenin ağır aksak ilerlemesinin en önemli sebebi, sürekli gelir kaynaklarına sahip olamaması, işlerin hâlâ amatör bir ruhla yürütülüyor olmasıdır. Bunun kalkış (*take-off*) aşamasında gerekli olduğundan şüphe yoktur. Ama orta ve uzun vadede liberal birini, daha iyi müşevviklere sahip olabileceği başka sivil toplum kuruluşlarının çatası altında faaliyetlerini sürdürmekten caydırmak zorlaşacaktır.

LDT’nin başarmayı denemesi gereken en önemli işlerinden biri, özgürlük dostu iş adamlarını Derneğin faaliyetlerine sponsorluk yapma konusunda ikna edebilmektir.

LDT’nin medyadan yeteri kadar yararlanabildiğini söylemek de zordur. LDT çevresinin bir kısmının özellikle görsel medyada boy gösterebilecek hem imkâna hem de donanımına sahip olmadığı açıktır. Ama zaten medyanın ağırlık merkezinin İstanbul’da olması, genellikle taşrada yer alan LDT üyelerinin medya yoluyla LDT’nin tanıtımına katkıda bulunmalarını zorlaştırmaktadır. Bu noktada merkez medyaya erişim imkânı olan LDT üyelerinin taşrayı kollaması beklenir. (Zaten böyle bir kollama çabası vardır.) Ama bu da sınırlı ölçüde etkili olabilecek bir çözümdür. Zira kendisinden kollama beklenen liberaller, yer aldıkları medya organlarının sahipleri değillerdir.

Sonuç

Başta da ifade ettiğim gibi bu çalışma, Yusuf Şahin’in LDT ile olan ilişkisinin tarihidir. Oysa LDT benim dışında çok sayıda üyesi olan ve onların gözünden bakıldığında oldukça farklı bir şekilde değerlendirilebilecek olan devasa bir camiaya dönüşmüş durumda.

LDT, benim için akademik şahsiyetimin şekillenmesi bakımından bir okul niteliğinde. Özellikle Atilla Yayla Hocamın tarzından fazlasıyla etkilendiğimi belirtmem gerekir. LDT bana çok şey kattı; benim LDT'ye ne kattığımı ise değerlendirmek bana düşmez. Yusuf Şahin için LDT hayati bir yere sahip. Bu yüzden, "iyi ki vardın (ve varsın) LDT" diyebiliyorum.

Ankara'da 13 yıl yaşadım. İnsan Ankara'nın İstanbul karşısındaki "atalet"ini ancak Ankara dışına çıkınca anlayabiliyor. Bu yüzden, böyle bir çalışmanın sonucunda şöyle bir uyarıyı yapmak boynumun borcu: LDT, Ankara'da kalma-ya mecbur mu? Bunu, tatlı bir uyarı olarak alalım istiyorum.